

СОЦІОЛОГІЯ

Підручник

5-те видання, виправлене

*За редакцією доктора соціологічних наук,
професора В.М. Пічі*

Затверджено Міністерством освіти і науки України

для студентів вищих закладів освіти III–IV рівнів акредитації

“Новий Світ – 2000”

Львів - 2020

УДК 301
ББК 60.5я2
С-39

*Затверджено Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих закладів освіти*

Рецензенти:

В.Є. Пилипенко – доктор соціологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту соціології НАН України

М.І. Пірен – доктор соціологічних наук, професор Академії державного управління при Президенті України

А.М. Маковецький - доктор соціологічних наук, професор Чернівецького Національного університету ім. Ю. Федьковича

Н.С. Грицишин – викладач соціології, директор Львівського училища культури і мистецтв

С-39 Соціологія: Підручник / 5-те вид., стереотипне. За редакцією В.М. Пічі.– Львів: “Новий Світ-2000”, 2020.– 296 с.

ISBN 966-7827-39-9 “Новий Світ-2000”

У підручнику розглядаються загальні проблеми соціології як науки про суспільство і соціальні відносини, основи спеціальних і галузевих теорій, вивчення яких передбачено освітньо-професійною програмою підготовки спеціалістів, бакалаврів, магістрів а також методологія конкретних соціологічних досліджень.

Для студентів, викладачів вищих навчальних закладів та широкого кола зацікавлених соціологією.

УДК 301
ББК 60.5я2

ISBN 966-7827-39-9 “Новий Світ-2000”

© В.М. Піча, В. Є. Савка, Л.
Д. Климаська та ін. 2020
© “Новий Світ-2000”, 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО	6
ТЕМА 1. СОЦІОЛОГІЯ ЯК НАУКА, ЇЇ ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ І ФУНКЦІЇ	8
1.1. Соціологія та її місце в системі сучасних наук	8
1.2. Об'єкт і предмет соціології	9
1.3. Закони, категорії і методи соціології	10
1.4. Структура і рівні соціологічного знання	13
1.5. Основні функції соціології	18
1.6. Зв'язок соціології з іншими суспільними науками	19
Резюме	22
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення	23
ТЕМА 2. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ СОЦІОЛОГІЇ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ, США ТА В УКРАЇНІ	24
2.1. Виникнення і розвиток соціології як окремої науки	24
2.2. Основні етапи і напрями американської і західноєвропейської соціології ХХ ст.	31
2.3. Соціологічна думка України	47
Резюме	60
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення	61
ТЕМА 3. СУСПІЛЬСТВО ЯК СОЦІАЛЬНА СИСТЕМА	62
3.1. Сутність та типологія суспільств	62
3.2. Розвиток суспільств	70
Резюме	82
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення	82
ТЕМА 4. СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА СУСПІЛЬСТВА ТА СОЦІАЛЬНА СТРАТИФІКАЦІЯ	84
4.1. Сутність та основні елементи соціальної структури	84
4.2. Соціальна стратифікація: поняття та види	95
Резюме	105
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення	105
ТЕМА 5. ОСОБИСТІСТЬ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ	107
5.1. Поняття особистості. Особливості соціологічного аналізу особистості	107
5.2. Соціалізація особистості: сутність, агенти, етапи	110
5.3. Соціальний статус і соціальні ролі особистості	112
5.4. Соціальна структура особистості	116

5.5. Соціальні регулятори діяльності та проблеми девіантної поведінки	118
5.6. Соціальні типи особистості	120
5.7 Нові тенденції взаємодії людини і суспільства у сучасних умовах	122
ТЕМА 6. ЕКОНОМІЧНА СОЦІОЛОГІЯ	126
6.1. Виникнення і розвиток економічної соціології, її суть і зміст ...	126
6.2. Соціологія економічної і соціальної сфер	128
6.3. Основні наукові напрями економічної соціології	131
6.4. Місце економічної культури в економічній соціології	132
6.5. Взаємозв'язок економічної соціології з іншими науками	133
Резюме	135
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення	135
ТЕМА 7. СОЦІОЛОГІЯ ПРАЦІ ТА УПРАВЛІННЯ	137
7.1. Предмет соціології праці та управління	137
7.2. Зв'язок соціології праці та управління з іншими науками про працю	142
7.3. Соціологія праці й управління і менеджмент	145
ТЕМА 8. СОЦІОЛОГІЯ ПОЛІТИКИ	137
8.1. Предмет соціології політики	149
8.2. Галузі соціології політичних відносин	152
8.2.1. Соціологія політичних рухів і партій	152
8.2.2. Соціологія держави	158
8.2.3. Соціологія міжнародних відносин	161
Резюме	163
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення	163
ТЕМА 9. СОЦІОЛОГІЯ КУЛЬТУРИ	165
9.1. Предмет соціології культури, її структура та функції	165
9.2. Основні поняття, категорії та сфери соціології культури	170
9.3. Нова соціально-культурна реальність та розвиток національної культури	173
Резюме	178
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення	178
ТЕМА 10. СОЦІОЛОГІЯ РЕЛІГІЇ	165
10.1. Предмет соціології релігії та її функції	179
10.2. Релігія як соціальний інститут	182
10.3. Сучасна релігійна ситуація в Україні	185

ТЕМА 11. СОЦІОЛОГІЯ МОЛОДІ	191
11.1. Місце соціології молоді у системі соціологічного знання та у державній молодіжній політиці	192
11.2. Основні поняття і категорії соціології молоді	194
11.3. Стан дослідження молодіжних проблем та необхідність розвитку соціології молоді в Україні	199
ТЕМА 12. СОЦІОЛОГІЯ СІМ'Ї	206
12.1. Сім'я як об'єкт соціологічного вивчення	206
12.2. Сім'я як соціальний інститут і як мала соціальна група	212
12.3. Основні функції сім'ї та тенденції її розвитку	215
Резюме	222
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення	223
ТЕМА 13. СОЦІОЛОГІЯ КОНФЛІКТУ	224
13.1. Поняття конфлікту, його соціальна природа та функції у суспільстві	224
13.2. Історія становлення соціології конфлікту. Сучасні соціологічні теорії конфлікту	227
13.3. Структура та динамічні показники конфліктів	231
13.4. Причини й умови виникнення конфліктів	234
13.5. Управління соціальними конфліктами	237
13.6. Соціальні конфлікти у сучасній Україні	240
Резюме	242
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення	243
ТЕМА 14. ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, МЕТОДИ ЗБИРАННЯ ТА АНАЛІЗУ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	244
14.1. Конкретно-соціологічне дослідження: поняття, етапи, види ...	244
14.2. Програма і робочий план конкретно-соціологічного дослідження. Вибірка	249
14.3. Методи збору та аналізу соціологічної інформації	257
Резюме	273
Запитання для роздумів, самоперевірки, повторення	274
ЛІТЕРАТУРА	276

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Людина – істота суспільна (*Аристотель*). Вона здійснює свою життєдіяльність в суспільстві, в колі собі подібних. Правильне розуміння законів функціонування і розвитку як суспільства в цілому, так і складових його компонентів досить важливо і для окремих людей, і для їх різних спільнот, і для всього людства. Соціологія покликана допомагати людям сформувати уявлення про процеси суспільного життя і виробити відповідні їм стилі і види поведінки у всіх сферах суспільної життєдіяльності.

Вивчення соціології у вищих закладах освіти I-IV рівнів акредитації повинно сформувати у майбутніх спеціалістів розуміння специфіки і особливостей предмету соціології, реалізувати такі завдання:

- ↳ дати майбутнім спеціалістам цілісне уявлення про суспільство;
- ↳ озброїти їх знанням основних соціальних систем та інститутів, спільнот людей, процесу соціалізації і його впливу на самооцінку і поведінку особистості, законів функціонування і розвитку суспільства;
- ↳ виробити у майбутніх спеціалістів такий підхід до соціальної реальності, в основі якого лежить наукове знання, а не лише “здоровий глузд”;
- ↳ навчити їх розуміти, інтерпретувати і використовувати в професійній діяльності і в повсякденному житті основні теоретичні і практичні положення соціології, дані конкретно-соціологічних досліджень;
- ↳ формувати засальну і соціологічну культуру, соціологічне мислення майбутніх спеціалістів, розвивати у них потребу в здобутті наукових знань про явища суспільного життя, несприйняття вульгарних пояснень поведінки людей та їх спільнот.

Підручник підготовлено відповідно до Державних освітніх стандартів. Кожна тема починається з преамбули, де зазначено актуальність теми і місце її в лекційному курсі, якою має бути логіка викладу і вивчення матеріалу.

Особливістю підручника є й те, що в ньому поєднується певна оригінальність авторських поглядів з аналізом основних проблем, що цікавлять сьогодні людей. У ньому не має надмірно складних понять, цитувань. Акцентовано увагу на глобалізації і модернізації суспільного життя, на прискоренні процесів інтеграції.

Автори підручника використали матеріали найновіших досліджень зарубіжних і вітчизняних соціологів, а також свої публікації попередніх років “Соціологія: Курс лекцій” (К., 1997), “Соціологія” (Львів, 2002), “Хто є хто в західній та вітчизняній соціології” (Львів, 1999), “Соціологія: терміни, поняття, персоналії” (К., Львів, 2002) та ін.

З метою концентрації уваги студента в підручнику вживаються умовні позначення * ,↳, ♦, ►, ➤, ▲, +, ⇨, • та ін., широко застосовується виділення основних соціологічних понять і теоретичних положень курсивом, що значно поліпшує зорове сприйняття тексту. В кінці кожної теми подано резюме, запитання для роздумів, самоперевірки та повторення.

Підручник підготовлений авторським колективом викладачів соціології вищих навчальних закладів Києва, Львова, Дніпропетровська за загальною редакцією доктора соціологічних наук, професора В.М. Пічі.

Автори підручника “Соціологія”:

доктор соціологічних наук, професор (Українська академія друкарства) *В.М. Піча* (передне слово, теми 1, 2 – у співавторстві, 8, 10 – у співавторстві, 12, 14);

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри соціології (Львівський національний університет ім. Ів.Франка) *А.Г. Хоронжий* (тема 6);

доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії соціології (Львівський національний університет ім. Ів.Франка) *Н.Й. Черниш* (теми 2– у співавторстві, 11);

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри соціології (Український державний хіміко-технічний університет) *В.А. Полтораєв* (тема 7);

доктор філософських наук, професор (Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв) *О.М. Семашко* (тема 9);

кандидат філософських наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний інститут) *В.П. Савельєв* (тема 10, у співавторстві);

кандидат філософських наук, доцент (Національний університет “Львівська політехніка”) *Л.Д. Климанська* (тема 3);

кандидат соціологічних наук, доцент, кафедри соціології і соціальної роботи (Національний університет “Львівська політехніка”) *В.Є. Савка* (тема 4);

кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри культурології (Львівський державний лісотехнічний університет) *І.П. Магазищицкова* (тема 5);

кандидат філософських наук, доцент (Львівський державний лісотехнічний університет) *Н.В. Мельникова* (тема 13).